

התורה והמצוה

עלון בענייני מצוה הלכה מנהג ועיונים בעבודת ה'

עלון מס' 50

כסלו ה'תשפ"ו

פרשת וישב

פרשת וישב מברכין חדש טבת

ובגפן שלשה שריגים והוא כפולחת עלתה נציה הבשילו אשכלתיה ענבים: וקוס פרעה בידו ואקח את הענבים ואשחט אתם אל-קוס פרעה ואתן את-הקוס על-קף פרעה: ... ונתת כוס-פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית משקהו: חז"ל דורשים פסוקים אלו על גדולתם ועל גאולתם של עם ישראל. בשני התלמודים וכן במדרש רבא הובאו דרשות על פסוק זה, ונציין כאן מספר הבדלים בין הדרשות:

בתלמוד בבלי במסכת חולין דף צ"ב. :
ובגפן שלשה שריגים אמר רב חייא בר אבא אמר רב אלו ג' שרי גאים היוצאים מישראל בכל דור ודור ... רבא אמר אלו שלשה שרי גוים שמלמדים זכות על ישראל בכל דור ודור
תניא רבי אליעזר אומר נפן זה העולם שלשה שריגים זה אברהם יצחק ויעקב והיא כפורחת עלתה נציה אלו האמהות הבשילו אשכלותיה ענבים אלו השבטים אמר לו רבי יהושע וכי מראין לו לאדם מה שהיה והלא אין מראין לו לאדם אלא מה שעתיד להיות אלא נפן זה תורה שלשה שריגים אלו משה ואהרן ומרים והיא כפורחת עלתה נציה אלו סנהדרין הבשילו אשכלותיה ענבים אלו הצדיקים שבכל דור ודור אמר ר"ג עדיין צריכין אנו למודעי דמוקים ליה כוליה בחד מקום.
רבי אלעזר המודעי אומר נפן זה ירושלים שלשה שריגים זה מקדש מלך וכהן גדול והיא כפורחת עלתה נציה אלו פרחי כהונה הבשילו אשכלותיה ענבים אלו נסכים רבי יהושע בן לוי מוקים לה במתנות דאמר ר' יהושע בן לוי נפן זו תורה שלשה שריגים זה באר עמוד ענן ומן והיא כפורחת עלתה נציה אלו הבכורים הבשילו אשכלותיה ענבים אלו נסכים רבי ירמיה בר אבא אמר נפן אלו ישראל ... שלשה שריגים אלו שלשה רגלים שישראל עולין בהן בכל שנה ושנה והיא כפורחת עלתה נציה הגיע זמנן של ישראל לפרות ולרבות ... עלתה נציה הגיע זמנן של ישראל ליגאל ... הבשילו אשכלותיה ענבים הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה והיינו דאמר רבא שלשה כוסות האמורות במצרים למה אחד ששתה בימי משה ואחד ששתה בימי פרעה נכה ואחד שעתידיה לשתות עם כל הגוים עכ"ל התלמוד.

בתלמוד הירושלמי במסכת פסחים נדרשות הכוסות באופן דומה (הבאתי כאן עוד שתי דרשות שאינן קשורות : מניין לארבעה כוסות

רבי יוחנן בשם ר' ר' בניה כנגד ארבע גאולות ...
ר' יהושע בן לוי אמר כנגד ארבע כוסות של פרעה: "יקוס פרעה בידו ... אל-קוס פרעה ואתן את-הקוס ... ונתת כוס-פרעה בידו ... ר' לוי אמר כנגד ארבע מלכויות.
ורבנן אמרי כנגד ארבע כוסות של פרענות שהקב"ה עתיד להשקות את אומות העולם. כי כה אמר יי אהי ישראל אלי קח את-
"פוס תנין החמה הזאת מידך (המשך הפס': והשקיטה אתו את-כל-הגוים אשר אנכי שלח אותך אליהם): (ירמיה סדר י"ג, פס' מ"ט)
"כוס-זהב בכל ביד-יי (המשך הפס': משכרת כל-הארץ מנינה שתו גוים על-כן יתהללו גוים): (ירמיה סדר כ"ט, פס' מ"ט).
כי יקוס ביד-יי (המשך הפס': ונין חמר | מלא מסך ונגר מזה אך-שמריה ימצו ושתו כל רשעי-ארץ): (תהילים, מזמור י"א).
ימטר על-רשעים פחים אש ונפריית ורוח זלעפות מנת פוסם:.) ... וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ארבע כוסות של נחמות: יי מנת-
חלקי וכוסו וגו': (תהילים, מזמור ט"ו) דשנת בשמן ראשי פוקי רננה: (שם, כ"ג). והדין כוס-ישועות אשא (שם, קט"ז) תריין.

אחד ההבדלים שאנו רואים כאן: בבבלי נדרשות ג' כוסות, ובירושלמי נדרשות ד' כוסות. והנה, רש"י בפסחים אף שבמסנה הביא את הטעם שבירושלמי (ד' גאולות), בדף ק"ח: על דברי התלמוד ואמר ריב"ל נשים חייבות בארבע כוסות הללו וכו'. פירש: שלשה כנגד שלש כוסות שנאמרו בפס' זה וכוס פרעה בידי וגו'. ורביעי ברכת המזון. עכ"ל. לכאורה, זהו הטעם השני שהביא הירושלמי, אך רש"י שינה מהירושלמי. בכמה מקומות בהם נראה שרש"י חולק על הירושלמי, מצאתי שרש"י סבור שהבבלי עצמו חולק על הירושלמי, ולפי פירוש זה פירש בבבלי. לענין אופן הדרשות בענין המדובר כאן, אנו מוצאים מחלוקת בדברי אגדה, אך יש מחלוקת נוספת בדברי הלכה בין שני התלמודים, ושתי המחלוקות תלויות זו בזו. על ענין זה הרחבתי במאמרי על ארבע כוסות.

ויהי רצון שנזכה לראות במפלתם של רשעים בעת השקיית הקב"ה את הגוים כוסות של פרענות ואותנו ישקה בארבע כוסות של נחמה.

